

УДК 658.155

*О.І. ЧАЙКОВА, К.А. ГРАЧОВА***МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті проаналізовано сутність поняття фінансового планування та прогнозування діяльності підприємства. Виявлено, що у сучасних умовах функціонування промислових підприємств, які характеризуються невизначеністю й високою динамічністю зовнішнього середовища, виникає нагальна необхідність застосування ефективного та дієвого методичного підходу до фінансового планування та прогнозування діяльності підприємств. На основі аналізу публікацій, присвячених фінансовому плануванню, виділено нагальні проблеми його реалізації у діяльності промислового підприємства. Розглянуто п'ять основних груп визначення сутності фінансового планування та узагальнено поняття «фінансове планування» як процес вироблення рішень з управління доступними фінансовими ресурсами за джерелами формування та напрямом використання для забезпечення стійкого функціонування підприємства в короткостроковій та довгостроковій перспективі з урахуванням цілей його розвитку. Доведено, що головне завдання фінансового планування полягає в підготовці виробничих потужностей і різних ресурсів до очікуваного зростання або скорочення діяльності. Для виконання цього завдання необхідно чітко сформульовані та науково обґрунтовані підходи до процесу фінансового планування. Узагальнені методичні підходи до фінансового планування діяльності підприємства. Виявлено, що системний підхід є ефективним інструментом для цілей фінансового планування. Він передбачає найбільш загальний і широкий спосіб дослідження як реального світу предметів і явищ, так і їх концептуального відображення в процесі пізнання через розгляд певної сукупності окремих складових і взаємозв'язків між ними. Його доцільно використовувати для опису і вивчення організації фінансового планування, а також особливостей її реалізації на великих промислових підприємствах, оскільки структура будь-якої системи є однією з найбільш стабільних її характеристик. Зроблено висновок, що застосування системного підходу має сприяти створенню ефективної організації фінансового планування у діяльності підприємства.

Ключові слова: системний підхід, планування, прогнозування, методичний підхід, адаптивний підхід, оптимізаційний підхід.

*Е.И. ЧАЙКОВА, К.А. ГРАЧЕВА***МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ФИНАНСОВОМУ ПЛАНИРОВАНИЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ**

В статье проанализированы сущность понятия финансового планирования и прогнозирования деятельности предприятия. Выведено, что в современных условиях функционирования промышленных предприятий характеризуются неопределенностью и высокой динамичностью внешней среды, обуславливает необходимость применения эффективного и действенного методического подхода к финансовому планированию и прогнозированию деятельности предприятий. На основе анализа публикаций, посвященных финансовому планированию выделено насущные проблемы его реализации в деятельности промышленного предприятия. Рассмотрены пять основных групп определения сущности финансового планирования и обобщенно понятие «финансовое планирование» как процесс выработки решений по управлению доступными финансовыми ресурсами по источникам формирования и направлениям использования для обеспечения устойчивого функционирования предприятия в краткосрочной и долгосрочной перспективе с учетом целей его развития. Доказано, что главная задача финансового планирования заключается в подготовке производственных мощностей и различных ресурсов к ожидаемому росту или сокращению деятельности. Для выполнения этой задачи необходимо четко сформулированы и научно обоснованные подходы к процессу финансового планирования. Обобщены методические подходы к финансовому планированию деятельности предприятия. Выведено, что системный подход является эффективным инструментом для целей финансового планирования. Он предусматривает наиболее общий и широкий способ исследования как реального мира предметов и явлений, так и их концептуального отражения в процессе познания через рассмотрение определенной совокупности отдельных составляющих и взаимосвязей между ними. Его целесообразно использовать для описания и изучения организации финансового планирования, а также особенностей ее реализации на крупных промышленных предприятиях, так как структура любой системы является одной из наиболее стабильных ее характеристик. Сделан вывод, что применение системного подхода должно способствовать созданию эффективной организации финансового планирования в деятельности предприятия.

Ключевые слова: системный подход, планирование, прогнозирование, методический подход, адаптивный подход, оптимизационный подход.

*О. ЧАЙКОВА, К. ГРАЧЕВА***METHODICAL APPROACHES TO THE FINANCIAL PLANNING OF THE ACTIVITY OF THE ENTERPRISE**

The article analyzes the essence of the concept of financial planning and forecasting of the enterprise. It is revealed that in modern conditions of functioning of industrial enterprises, characterized by uncertainty and high dynamism of the external environment, there is an urgent need to apply an effective and effective methodological approach to financial planning and forecasting of enterprises. On the basis of the analysis of publications devoted to financial planning, the urgent problems of its realization in the activity of the industrial enterprise are highlighted. The five main groups of the definition of the essence of financial planning are considered and the concept of "financial planning" as a process of making decisions on management of accessible financial resources by sources of formation and directions of use for ensuring the stable operation of the enterprise in the short and long term, taking into account the purposes of its development, is generalized. It is proved that the main task of financial planning is the preparation of production capacities and various resources to the expected growth or reduction of activity. To accomplish this task, there must be clearly formulated and scientifically based approaches to the financial planning process. Generalized methodical approaches to financial planning of enterprise activity. The system approach is found to be an effective tool for financial planning purposes. It provides the most general and wide way to study both the real world of objects and phenomena, and their conceptual reflection in the process of knowledge through consideration of a certain set of individual components and interrelationships between them. It is expedient to use it to describe and study the organization of financial planning, as well as features of its implementation in large industrial enterprises, since the structure of any system is one of the most stable characteristics of it. It is concluded that the application of a systematic approach should help to create an effective organization of financial planning in the enterprise.

Keywords: system approach, planning, forecasting, methodical approach, adaptive approach, optimization approach.

Вступ. У сучасних умовах функціонування промислових підприємств, які характеризуються невизначеністю й високою динамічністю зовнішнього середовища, виникає нагальна необхідність застосування ефективного та дієвого методичного підходу до фінансового планування та прогнозування діяльності підприємств. Без його використання у діяльності підприємства важко забезпечити стійкий фінансовий стан у короткостроковому та довгостроковому періодах, сформулювати необхідний обсяг фінансових ресурсів на розвиток при мінімальних витратах, а отже, досягти конкурентоспроможності на внутрішньому та міжнародному ринках.

За допомогою методичного підходу до фінансового планування та прогнозування конкретизуються намічені прогнози, визначаються взаємопов'язані завдання і послідовність їх реалізації у досягненні обраної мети та складаються бюджетні та стратегічні плани фінансово-економічного розвитку підприємства. Важливість і актуальність усіх зазначених питань зумовлює актуальність вибраної теми дослідження.

Аналіз основних досягнень і літератури. Питання організації фінансового планування висвітлюються у робо-тах вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як М.Д. Білик, О.С. Білоусова, І.А. Бланк, Є.Є. Іонін, В.Й. Плиса, Р. Брейлі, Ю. Брігхем, Дж.Д. Ван Хорн, С. Росс та ін. Дослідження окремих аспектів фінансового прогнозування займалися такі українські вчені, як П.К. Бечко, О.Г. Біла, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк, І.М. Вахович, З.В. Герасимчук, Б.С. Гузар, Н.М. Давиденко, С.М. Колотуха, О.Є. Кузьмін, В.С. Марцин, О.О. Непочатенко, І.Б. Олексів, А.М. Поддєрьогін, Т.В. Проказа, І.П. Ткаченко.

У результаті проведених досліджень вченими розроблені сучасні методики фінансового планування та прогнозування підприємства, які забезпечують найоб'єктивніші результати діяльності підприємства. Однак, незважаючи на досягнуті результати, не було розроблено єдиного методичного підходу до фінансового планування та прогнозування діяльності промислового підприємства.

Аналіз стану питання. У вітчизняних господарюючих суб'єктів склалося хибне поняття, що в ринковій економіці планування та прогнозування

фінансової діяльності підприємств відіграє другорядну роль. Насправді це не так, адже на сьогоднішній день фінансове планування та прогнозування має не директивний характер, як за радянських часів, а індикативний – рекомендаційний характер [1]. Але, слід зазначити, що в останні роки в Україні почав відроджуватися інтерес до планування взагалі й фінансового, зокрема: визнається, що прогнозування та фінансове планування є важливими елементами корпоративного планового процесу і мають своєю метою забезпечення відповідності (збалансованості) між існуючими і доступними джерелами фінансових ресурсів і потреби в них, а також визначення конкретних напрямів їх використання для досягнення очікуваних результатів функціонування корпорації

На основі аналізу публікацій, присвячених фінансовому плануванню, [2-5] можна виділити такі проблеми його реалізації:

1. Визначення сутності фінансового планування та прогнозування.
2. Визначення місця фінансового планування в системі управління підприємством.
3. Ототожнення з бюджетуванням.
4. Відсутність методики короткострокового та довгострокового фінансового планування на основі прогнозування, адаптованих до нестабільного ринкового середовища, такого як зараз в Україні.
5. Отримання прогнозів в умовах динамічного середовища, що виникає на ринку.

Таким чином, розробка методичного підходу до фінансового планування та прогнозування дозволить підприємству вирішити ці проблеми.

Мета роботи. Метою дослідження є розробка ефективного та дієвого методичного підходу до фінансового планування та прогнозування діяльності промислового підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження.

В Україні серед учених не існує єдиного підходу до визначення сутності фінансового планування, Тому перед розробкою методичного підходу до фінансового планування та прогнозування діяльності промислового підприємства. Виділяються п'ять основних груп визначення сутності фінансового планування, які проілюстровані на рис. 1.

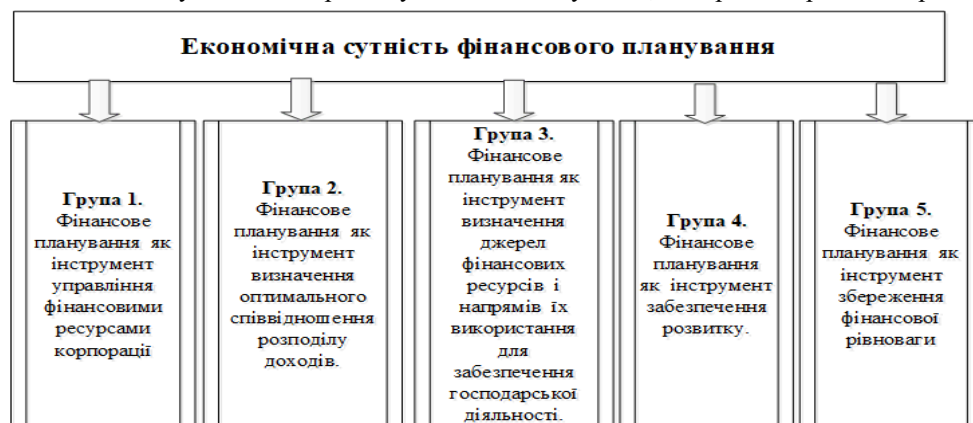

Рисунок 1 – Економічна сутність фінансового планування

Розглянемо більш детально групи, які представлені на рис. 1.

Група 1. В. Гриньова зазначає, що фінансове планування є складовою процесу управління фінансовими ресурсами і є процесом оцінки поточної потреби в них для забезпечення виробництва і подальшого розвитку, а також визначення джерел їх покриття [6, с. 175]. І. Бланк також обмежує фінансове планування прогнозуванням фінансової діяльності, її поточним і оперативним плануванням [7, с. 42]. Однак, слід зазначити, що таке визначення фінансового планування є спрощеним, суттєво обмежує використання фінансового планування й не розглядає як інструмент стратегічного розвитку підприємства (галузі).

Група 2. О. Бандурка, М. Коробов, П. Орлов та К. Петрова наголошують, що «фінансове планування – це процес планування надходжень і використання фінансових ресурсів, визначення оптимальних співвідношень при розподілі доходів...» [4, с. 240]. Отже, тут фінансове планування розглядається як інструмент виявлення внутрішніх резервів та забезпечення необхідного попереднього контролю над створенням і раціональним використанням фінансових ресурсів.

Група 3. А. Поддерегін, зазначає, що «фінансове планування – це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками в плановому періоді» [8, с. 409]. Такої ж думки дотримуються і Г. Тарасюк і Л. Шваб: «фінансове планування передбачає визначення обсягу фінансових ресурсів, необхідних для виробничо-господарської діяльності корпорації, а також джерел його поповнення» [9, с. 230]. Таким чином, представники цієї групи концентрують основну увагу на забезпеченні операційної діяльності й не передбачає стратегічного фінансового планування. Це дуже скорочує можливості планування та прогнозування.

Група 4. У своїх працях І. Мойсенко наголошує, що «фінансове планування – це планування всіх доходів і напрямків витрачання грошових коштів підприємства для забезпечення його розвитку» [10, с. 158]. С. Мочерний, С. Устенко і С. Чеботар також дотримуються подібних позицій: «фінансове планування – складова частина фінансового менеджменту, що передбачає визначення стратегічної мети в управлінні фінансами; розробку та фактичну реалізацію фінансових планів і конкретних дій з впровадження цієї стратегії» [11, с. 118] Основна увага представників цієї групи акцентується на стратегічному фінансовому плануванні та забезпеченні розвитку в майбутньому, в той же час не враховується його значення у забезпеченні операційної діяльності, що також не є правильним.

Група 5. Г. Кірейцев виступає з тезою, що «фінансове планування необхідно, в першу чергу, для збереження фінансової рівноваги, а з іншого боку – для запобігання накопичення зайвих ліквідних засобів» [12, с. 213]. А. Жилкіна підкреслює, що «фінансове планування дозволяє вибрати найбільш

вигідний варіант розвитку, уникнути зайвих «непродуктивних» витрат, звести до мінімуму ймовірність поточного дефіциту грошових і прирівняних до них коштів [13, с. 5].

Таким чином, узагальнюючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що фінансове планування – це процес вироблення рішень з управління доступними фінансовими ресурсами за джерелами формування та напрямом використання для забезпечення стійкого функціонування підприємства в короткостроковій та довгостроковій перспективі з урахуванням цілей його розвитку.

Методичні підходи до планування – це система принципів та підходів, показників та методики розробки й обґрунтування планових рішень, а також логіка планування; система заходів і дій, необхідних для виконання плану, в рамках його моніторингу. Методичні підходи до планування як наукова рекомендація по здійсненню процесу планування не є раз і назавжди даною, а може удосконалюватися з появою нових знань в сфері економіки і планування.

Головне завдання фінансового планування полягає в підготовці виробничих потужностей і різних ресурсів до очікуваного зростання або скорочення діяльності. Для виконання цього завдання необхідно чітко сформульовані та науково обґрунтовані підходи до процесу фінансового планування.

Розглянемо основні підходи до процесу фінансового планування.

Оптимізаційний підхід до фінансового планування передбачає рішення одного з таких завдань:

1. Мінімізацію обсягу фінансових ресурсів, необхідних для досягнення бажаного рівня ефективності.

2. Максимізацію ефективності функціонування при визначеному обсязі власних і позикових фінансових ресурсів;

3. Досягнення оптимального балансу між ресурсами й очікуваним ефектом.

Практична реалізація такого підходу до планування стала можливою з розвитком економіко-математичних методів і моделей, що дозволили будувати прогностичні і планові моделі управління фінансовою діяльністю на основі заданої цільової функції і набору з одного чи декількох обмежень. У цьому випадку завдання фінансового планування полягало в пошуку таких значень керованих змінних, які при заданих обмеженнях і при фіксованих некерованих умовах дозволять оптимізувати ефективність функціонування системи. Із обмежень відзначимо, що цей підхід до фінансового планування можна використовувати тільки в умовах відносно стабільного зовнішнього середовища був виправданий.

Адаптивний підхід до фінансового планування оснований на трьох основних положеннях:

– при фінансовому плануванні основна цінність полягає не в наявності вже складених фінансових планів, а й в самому процесі розробки цих планів, тобто менеджери отримують користь, перш за все,

беручи участь у процесі планування, а не споживаючи його результати;

– сучасна потреба в фінансовому плануванні породжується, головним чином, відсутністю ефективного управління та контролю, тому його метою повинно стати створення такої системи, яка б дозволила мінімізувати потребу в ретроспективному плануванні і зберегти перспективне планування, що спрямовано на створення бажаного майбутнього;

– кожен вид знань про майбутнє (визначеність, невизначеність і незнання) вимагає свого способу планування: за зобов'язаннями, варіантами або реагуванням.

Відзначимо, що адаптивне фінансове планування має недоліки, які перешкоджають їх активному впровадженню в практику фінансового прогнозування, а саме:

– є дієвою тільки в умовах відносно стабільних економічних систем; при посиленні невизначеності та динамізму зовнішнього середовища, вона починає «збоїти»;

– відсутність систематичної методології адаптивного планування;

– при адаптивному фінансовому плануванні не враховуються структурні складові, за допомогою яких можна було б вивчати морфологію зовнішнього середовища, структуру рутин, традицій, правил і враховувати їх вплив на зміну фінансово-економічних аспектів функціонування підприємства.

Характерними особливостями фінансового планування з позицій задовільного підходу є

наступні:

1) розробка фінансових планів має починатися з визначення цілей і завдань, які вважаються як здійсненими, так і бажаними. Це дозволяє при плануванні знаходити компроміс між можливостями підприємства й обмежувальними умовами;

2) перегляд цілей і завдань планування відбувається тільки при їх нездійсненності;

3) при плануванні розробляється тільки один доступний і прийнятний план, який зовсім не обов'язково є найкращим;

4) основною вимогою до розроблених планів є їх здійсненність, яка трактується як мінімізація числа та ступеня можливих відхилень від існуючої політики та практики функціонування підприємства;

5) основна увага при плануванні у більшій мірі спрямована на розпізнавання минулих недоліків, породжених існуючою політикою, порівняно з аналізом використання майбутніх можливостей.

Одним з основних недоліків даного підходу є розробка фінансових планів на основі одиночного перспективного прогнозу і, як наслідок, отримання точкового плану. Такий підхід до планування не завжди можна розглядати як правильний, оскільки він не забезпечується виконання головної вимоги задовільного планування – розробки реально здійснюваного плану.

Необхідність розгляду фінансового планування з позицій системного підходу можна обґрунтувати такими причинами, які наглядно проілюстровані на рис. 2.

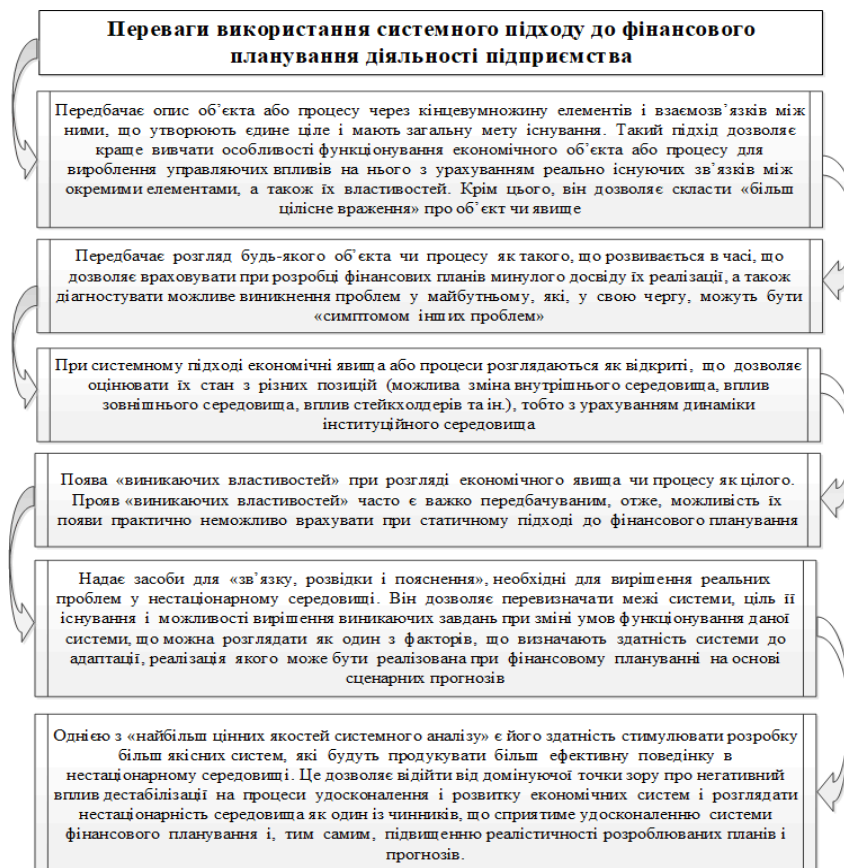

Рисунок 2 – Переваги системного підходу при фінансовому планування

Отже, системний підхід є ефективним інструментом для цілей фінансового планування. Він передбачає найбільш загальний і широкий спосіб дослідження як реального світу предметів і явищ, так і їх концептуального відображення в процесі пізнання через розгляд певної сукупності окремих складових і взаємозв'язків між ними. Його доцільно використовувати для опису і вивчення організації фінансового планування, а також особливостей її реалізації на великих промислових підприємствах, оскільки структура будь-якої системи є однією з найбільш стабільних її характеристик.

Висновки. Узагальнено методичні підходи до фінансового планування діяльності підприємства. Виявлено, що системний підхід є ефективним

Список літератури

1. Мордовцев О.С. Сутність та цілі індикативного планування соціально-економічного розвитку регіону. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2013. №1 (64). С 201-206.
2. Базиліок А.В. *Фінанси: навчальний посібник*. К.: Кондор, 2014. 348 с.
3. Балабанов И.Г. *Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта*. М.: Финансы и статистика, 2002. 208 с.
4. Бандурка О.М., Коробов М.Я, Орлов П.І., Петрова К.Я. *Фінансова діяльність підприємства*. К.: Либідь, 1998. 312 с.
5. Білоусова О.С. *Фінансове планування на підприємствах: теорія, методологія, практика*. К.: НАН України, Ін-т екон. та прогнозів, 2012. 388 с.
6. Гриньова В.М., Коюда В.О. *Фінанси підприємств [2-ге вид., перероб. і доп.]*. К.: Знання-Прес, 2004. 424 с.
7. Бланк И.А. *Финансовый менеджмент*. К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. 656 с.
8. Поддєрьогін А.М., Білик М.Д., Буряк Л.Д. *Фінанси підприємств*. К.: КНЕУ, 2004. 546 с.
9. Тарасюк Г.М., Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. *Планування діяльності підприємства*. К.: «Каравела», 2003. 432 с.
10. Мойсеєнко І.Є. *Фінансове планування на підприємстві*. *Фінанси України*. 2001. № 9. С. 155–158.
11. Мочерний С.В., Устенко О.А., Чеботар С.І. *Основи підприємницької діяльності: посібник*. К.: Академія, 2001. 199 с. URL: <http://librarykvpusd.in.ua/viewtopic.php?f=36&t=102>. (дата звернення: 28.10.2018)
12. Кірейцев Г.Г. *Фінанси підприємств*. К.: ЦУЛ, 2002. 268 с.
13. Жилкина А.Н. *Финансовое планирование на предприятии: [монография]*. – М.: Благовест-В, 2004. 248 с.

References

1. Mordovtsev O.S. *Sutnist ta tsili indykatyvnoho planuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu* [The essence and objectives of indicative planning of socio-economic

development of the region]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu* [Bulletin of the Chernihiv State Technological University]. 2013. vol. 1 (64). pp. 201-206.

2. Bazyliuk A.V. *Finansy: navchalnyi posibnyk* [Finance: tutorial]. Kiev, Kondor. 2014. 348 p.
3. Balabanov Y.H. *Fynansovyi analiz u planyrovanye khoziaistvuiushcheho sub'yekta* [Financial analysis and planning of the economic entity]. Moscow, Fynansy u statystyka. 2002. 208 p.
4. Bandurka O.M., Korobov M.Ya, Orlov P.I., Petrova K.Ya. *Finansova diialnist pidpryiemstva* [Financial activity of the enterprise]. Kiev, Lybid. 1998. 312 p.
5. Bilousova O.S. *Finansove planuvannia na pidpryiemstvakh: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Financial planning at enterprises: theory, methodology, practice]. Kiev, NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnozuv. 2012. 388 p.
6. Hrynova V.M., Koiuda V.O. *Finansy pidpryiemstv* [Business Finance]. Kiev, Znannia-Prs. 2004. 424 p.
7. Blank Y.A. *Fynansovyi menedzhment* [Financial management]. Kiev, Nyka-Tsentr, Elha. 2002. 656 p.
8. Poddierohin A.M., Bilyk M.D., Buriak L.D. *Finansy pidpryiemstv* [Business Finance]. Kiev, KNEU. 2004. 546 s.
9. Tarasiuk H.M., Tarasiuk H.M., Shvab L.I. *Planuvannia diialnosti pidpryiemstva* [Planning of enterprise activity]. Kiev, «Karavela». 2003. 432 p.
10. Moiseienko I.Ye. *Finansove planuvannia na pidpryiemstvi* [Financial planning for enterprises]. *Finansy Ukrainy* [Finance of Ukraine]. 2001, vol. 9. pp. 155–158.
11. Mochernyi S.V., Ustenko O.A., Chebotar S.I. *Osnovy pidpryiemnytskoi diialnosti: posibnyk*. Kiev, Akademiia. 2001. 199 p. Available at: <http://librarykvpusd.in.ua/viewtopic.php?f=36&t=102>. (accessed 28.10.2018).
12. Kireitsev H.H. *Finansy pidpryiemstv* [Business Finance]. Kiev, TsUL. 2002. 268 p.
13. Zhylykyna A.N. *Fynansovoe planyrovanye na predpryiaty: [monohrafiya]* [Financial planning at the enterprise: [monograph]]. Moscow, Blahovest-B. 2004. 248 p.

Надійшла (received) 12.10.2018

Відомості про авторів / Сведения об авторах / About the Authors

Чайкова Олена Ігорівна (Чайкова Елена Игоревна, Chaikova Olena) – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту ЗЕД та фінансів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». тел. (096) 717-21-75; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3696-0623>; e-mail: chaikovvalena@gmail.com

Грачова Крістіна Андріївна (Грacheva Кристина Андреевна, Gracheva Kristina) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», студентка групи БФ-33ам; Харків, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3696-0623>; e-mail: tina111kristina@gmail.com